

Universita Karlova v Praze, 1. lékařská fakulta

Mgr. Dita Sállová

Hakuin Ekaku: Rozličné příběhy z nočního člunu
Jednota a jinakost lékařského diskursu tokugawské
doby

Autoreferát disertační práce

Školitel: Prof. PhDr. Milada Říhová, CSc.

Praha 2007

Doktorand: Mgr. Dita Sállová

Ústav dějin lékařství a cizích jazyků, 1. lékařská fakulta
University Karlovy v Praze, Karlovo náměstí 40, Praha 2

Oborová rada: Dějiny lékařství

Oponenti: Prof. Doc. PhDr. Oldřich Král, CSc.
Doc. PhDr. Věnceslava Hrdličková, CSc.
MUDr. Martin Zahradník

Autoreferát rozeslán:

Datum obhajoby:

Předseda komise:

Cíl disertační práce:

Tato práce si klade za cíl zasadit osobnost zenového mnicha Hakuina Ekaku (1686 – 1769) do kontextu lékařského myšlení v době tokugawského šógunátu, zejména ve vzájemných interakcích mezi tehdejší japonskou společností a západním poznáním, reprezentované tzv. holandskými vědami, a soudobou praxí sinojaponské medicíny.

Úvod:

Role náboženského reformátora i léčitele jsou diskutovány odděleně – dějiny náboženství či buddhologie opomíjí léčebné aspekty obsažené v Hakuinově tvorbě, případně se k nim staví kriticky až odmítavě. Vzájemně si vytýkají jednostranný a nereprezentativní pohled, který Hakuina zkresluje jako zenového mnicha i léčitele. Autoři věnující se léčebným prvkům Hakuinových technik dýchání či vizualizace mnohdy nedostatečně zohledňují Hakuinovu buddhistickou „usazenost“ a jeho dýchací techniky či vizualizační praxi hodnotí odděleně od jeho buddhistické

praxe. Účelem této práce je proto zasadit mnicha Hakuina do kontextu dějin tokugawské medicíny. Pokusíme se deskriptivně vymezit a v historických a sociálně-kulturních souvislostech lékařství a léčebné praxe tokugawské doby (se zřetelem převážně na 17. a 18. století) spolu se souběžnou reflexí specifík japonské recepce buddhismu, čínské medicíny a západní vědy. Otázky, na něž se v této práci pokusíme odpovědět, jsou: Jaká byla Hakuinova doba, v níž žil a tvořil, z pohledu vzájemných vztahů mezi západní a sinojaponskou medicínou? Mohl ji Hakuin v nastíněném deskriptivním rámci znát – a předpokládáme-li že ano, projevuje se to v jeho tvorbě?

Postup:

Stat' práce je vymezena třemi základními pilíři: co léčím, čím léčím a jaká je lokalizace léčení. Od deskriptivního vymezení lékařského diskursu tokugawské doby s periodizací přejímání západní medicíny a formování japanizované formy sino-japonské medicíny kampa' postupujeme vymezením specifík japonské recepce čínské medicíny a buddhismu.

Hakuinův text Rozličné příběhy z nočního člunu diskutujeme v intencích narativu.

Závěr:

Synkreze neokonfuciánských hodnot se zenovým postulátem *nahlédnutí buddhovské podstaty* spolu s praktickým naplňováním odstraňování utrpení v buddhistickém slova smyslu tvoří základ, na němž Hakuin postavil svůj realizovaný sebeobraz. Základem je *přijetí a čelení* – přijímat přicházející věci a události bez ulpívání a bez ulpívání jim čelit. Zpochybnění stávajících vědomostí a celková proměnlivost doby se stává Hakuinovi odrazovým můstkem zpět, hybnou silou návratu k počátečnímu srdci¹. Hakuin se vrací (záměrně?) zpět k počátku, tj. k vlastnímu tělu, k jeho fyziologickým projevům, k jeho tělesnosti, skrze níž postupuje prostřednictvím malých drobných probuzení *satori* na cestě k naplnění mahájánového ideálu bódhisattvy – záchrany citících bytostí a k nahlédnutí

¹ Návrat k počátečnímu srdci je ustálené pořekadlo – návod, jak se vymanit ze zmatků a nejistot aktuální přítomnosti. Japonsky *šošin ni modoru*. 初心に戻る。

vlastní přirozené podstaty.

Pragmatizace sinojaponské medicíny, v porovnání s kontinentální medicínskou praxí spojená se značnou simplifikací jejích teoretických východisek, umožnila rozvoj na studium dostupných a k samostudiu vhodných diagnostických technik. Následná japanizace a vysoká specializace břišní diagnostiky je toho příkladem. Práce s břišní krajinou, respektive podbříškem představuje v Hakuinově pojetí samu Čistou zemi, ráj buddhy Amidy, v němž se cítící bytosti znovu rodí.

Hakuin nepřináší nové objevy – cituje a dává do souvislosti poznání klasických knih a moudrost mistrů, kterou ověřily předchozí generace. Novým je jeho syntetické zakomponování do srozumitelného celku, vybudování srozumitelného příběhu, který veřejně sděluje. Společným znakem je jednoduchost, srozumitelnost, trpělivost postupnosti malých kroků a dostupnost (ve smyslu přiměřenosti a uskutečnitelnosti). V Hakuinovi se pojí rozmanitost léčebných tradic s jejich různými obrazy lidského těla. Hakuin odhlíží od anatomických obrazů, zůstává u tělesných projevů, jejichž hrubou úroveň transformuje pomocí břišního

hlubokého dýchání, meditační praxe a vizualizace do jemnější práce s vlastní myslí. Prostřednictvím citově neutrální, avšak empatické bdělé přítomnosti, realizuje kontinuálně psychosomatickou kultivaci cítící bytosti (sebe sama), přičemž sám zároveň definuje historický, sociální a kulturní kontext, v jehož rámci lokalizuje svůj sebezdravný a sebekultivační diskurs.

Výběrová bibliografie:

GREENHALGH, Trisha. 1999. Narrative based medicine in an evidence based world. In: British Medical Journal, 1999. vol. 318, s. 323-325.

HAKUIN, Ekaku. 2002. Yasen kanna. In: Hakuin zenji hogo zenshu, 4. [Sebrané spisy zenového mistra Hakuina, svazek 4] Kyoto, Zen bunka kenkyujo 2002. 356 s.

HAKUIN, Ekaku. 2003. Sogo sakuin In: Hakuin zenji hogo zenshu. [Sebrané spisy zenového mistra Hakuina, index] Kyoto, Zen bunka kenkyujo 2003. 442 s.

HAKUIN, Ekaku. 1934-5. Hakuin osho zenshu. [Sebrané spisy mnicha Hakuina], Tokyo, Hakuin osho zenshu henshukai [Společnost pro editaci a vydání sebraných

- spisů mnicha Hakuina] Ryuginsha 1934-5.
- HEINE, Steven. WRIGHT, Dale S. 2000. Texts and Contexts in Zen Buddhism. New York, Oxford University Press 2000. 324 s.
- HORÁKOVÁ, Dita. 1994. Diamantová sůtra a Sůtra srdce. Klíčové pojmy kánonu pradžňá páramitá. Diplomová práce. Filosofická fakulta University Karlovy, Ústav Dálného východu, 1994.
- HORNEYOVÁ, Karen. 2000. Neuróza a lidský růst. Přel. Kateřina Klapuchová. Praha, Triton 2000. 344 s..
- HYDÉN, Lars-Christer. 1997. Illness and Narrative. In: Sociology of Health and Illness. Vol. 19, no. 1, s. 48-69.
- IRIYA, Yoshitaka. KOGA, Hidehiko. 1991. Zengo jiten. [Slovník zenových slov]. Kyoto, Shibunkaku 1991. 548 s.
- ISHIDA, Hidemi et al. 1991. Kotei naikyo sumon. [Vnitřní kánon Žlutého císaře. Prosté otázky.] Tokyo, Toyo gakujutsu shuppansha 1991. vol. 1. 492 s.
- IZUYAMA, Kakudo. 2002. Yasen kanno. Tokyo, Shunjusha 2002. 130 s.
- KELLOGG, Robert. SCHOLLES, Robert. 2002. Povaha vyprávění. Přel. Marek Sečkař. Brno, Host 2002. 328 s.
- KEOWN, Damien. 1997. Review of Identity and

Experience. The Constitution of the Human Being According to Early Buddhism. By Sue Hamilton. London, Luzac Oriental 1996. In: Journal of Buddhist Ethics, vol. 4, s. 301-305, 1998.

KOSOTO, Hiroshi (ed.) et al. 2003. Nihon fukushin no genryu. [Zdroje japonské diagnostiky břicha]. Tokio, Rokunensha 2003. 176 s.

KOSOTO, Hiroshi. 2003. Origin and Meaning of the Word Kampo. In: Kampo medicine. Vol. 54, no. 2, s. 259-260.

KOSOTO, Hiroshi. 1999. Nihon kampo tenseki jiten. (Bibliografický slovník japonské medicíny kampo). Tokio, Taishukanshoten 1999. 472 s.

KOSOTO, Hiroshi. 1996. Chuigakukoten to Nihon. Classics of the Chinese Medicine and Its Acceptance and Succession in Japan. [japonsky] In: Nihon Toyo Igaku Zasshi. Japanese Journal of Oriental Medicine. Vol. 47, no. 2, s. 227-244

KRÁL, Oldřich. 1995. Kniha proměn. Praha, Maxima 1995. 280 s.

KRÁL, Oldřich. 2005. Čínská filosofie. Pohled z dějin. Lásenice, Maxima 2005. 376 s.

REICH, Wilhelm. 1973. The Function of the Orgasm. Volume 1. The Discovery of the Orgone. Sex-economic Problems of Biological Energy. Trans. Vincent R. Carfagno. New York, The Noonday Press 1973. 404 s.

REICH, Wilhelm. 1990. The Character Analysis. 3rd, enlarged edition. Trans. Vincent R. Carfagno. New York, The Noonday Press 1990. 546 s..

RIMMON-KENANOVÁ, Shlomith. 2001. Poetika vyprávění. Přel. Vanda Pickettová. Brno, Host 201. 176 s

SAKULA, Alex. 1985. Kaitai Shinsho: the historic Japanese translation of a Dutch anatomical text. In: Journal of the Royal Society of Medicine Vol. 78, July 1985. s. 582-587.

SÁLOVÁ, Dita. 2003. Utilizability of the TCM Diagnosis in Western Nursing Care. Příspěvek na kongresu. Kongres EURO TCM, Brusel 2003.

SÁLOVÁ, Dita. 2005. Chinese Medicine and Traditional Chinese Medicine. On Some Common Misunderstandings and Related Consequences. Příspěvek na kongresu ICMART, Praha 2005.

(www.icmart.org)

SÁLOVÁ, Dita. 2005. Japanese Medicine. What does it mean? (přednáška pro konsorcium kjótských universit organizovaná nadací the Japan Foundation), Kyoto 2005.

SASAKI, Ruth Fuller. 1966. The History of the koan in Rinzai (Lin-chi) Zen. In: Miura, Isshu et.al. 1966. Zen Dust. Kyoto, The First Zen Institute of America in Japan 1966. s.3-32.

SCHIFFER, Wilhelm. SHAW, R. D. M. 1957. Yasen Kanna. A Chat on a Boat in the Evening. In: Monumenta Nipponica, Vol. 13, No. 1/2, (April – July, 1957) s. 101-127

SHAW, R. D. M. 1963. The Embossed Tea Kettle. Orate gama and other works of Hakuin zenji. London, George Allen and Unwin Ltd., 1963. 197 s..

SHIMA, Miki. 2002. The Medical I-ching. The Blue Poppy Press 2002. 244 s.